

دسته‌بندی تغییرات فواصل آیات قرآن کریم بر اساس چهار منبع از ابن صائغ، سید خضر، ابو حسان، عبدالغنی مرسی

مریم قیاس زارعیان^۱، فرزانه تاج آبادی^۲

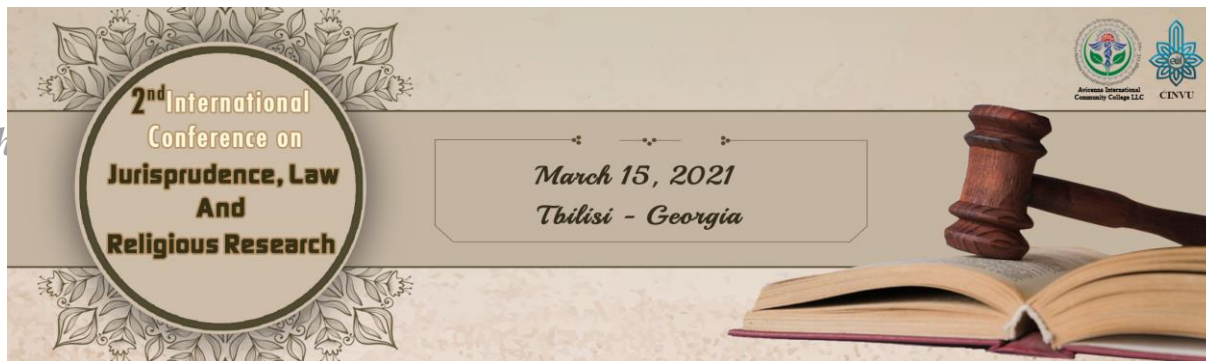
۱- دانشجوی ارشد پژوهشکده اعجاز قرآن- دانشگاه شهیدبهشتی- تهران- ایران

۲- استادیار پژوهشکده اعجاز قرآن- دانشگاه شهیدبهشتی- تهران- ایران

چکیده

فواصل آیات قرآن کریم (حروف، کلمات و عبارات پایانی آیات) از جمله موضوعاتی است که نزد پژوهشگران علوم قرآنی مورد توجه قرار داشته و با واری در فواصل آیات، به جلوه‌ای از اعجاز ادبی و لفظی قرآن پی می‌بریم. یکی از مهمترین مباحث در فواصل آیات، توجه به ساختار آنان است که در برخی آیات، با ساختار شکنی فواصل روبرو هستیم، این تغییرات علاوه بر جنبه دلالتی و محتوایی، بر آوای موسیقایی آیات و سور قرآن نیز تاثیر گذار است. توجه بر ساخت-شکنی در فواصل آیات و نبود مقاله‌ای به طور اختصاص در این زمینه نیاز یک تحقیق را در این مورد ضروری می‌سازد. در این پژوهش با استخراج انواع تغییرات ساختاری در فواصل و ارائه رده‌بندی تغییرات موجود در فواصل آیات، نیاز به چنین کاستی در پژوهش‌های موجود را مرتفع می‌سازد. در واکاوی تغییرات که بر اساس جمع آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته، شیوه پردازش، توصیفی-تحلیلی است که دستاورد آن بیان انواع تغییرات و دسته‌بندی کلی تغییرات موجود در فواصل آیات است که می‌تواند راه را برای جویندگان علوم قرآنی و پژوهشگران هموار سازد.

واژگان کلیدی: فواصل آیات، ساختار فواصل آیات، ساخت شکنی در فواصل آیات، رده‌بندی تغییرات فواصل

مقدمه

قرآن کریم، این کتاب گرانقدر هم از نظر اعجاز لفظی و ادبی و هم از نظر آوایی در اوج فصاحت و بلاغت قرار دارد، تناسب و هماهنگی میان فواصل آیات و سور قرآن کریم، از دیرباز مورد توجه قرآن پژوهان و محققین بوده و آنچه در این میان بسیار حائز اهمیت است تغییرات ساختاری در فواصل آیات و سور قرآنست که در کتب علوم قرآنی فصلی از کتاب خود را در واکاوی فواصل آیات اختصاص می‌دادند منجمله می‌توان به زرکشی در «البرهان فی علوم القرآن»؛ سیوطی در «الاتقان فی علوم القرآن» اشاره داشت. اما امروزه کتب فراوانی در خصوص فواصل آیات نگاشته شده است که از آن میان می‌توان به کمال الدین عبدالغنی مرسی در «فواصل الايات القرآنية»؛ السیدخضر در «فواصل الايات القرآنية»؛ ابوحسان در «الدلالات المعنوية لفواصل الايات القرآنية» اشاره داشت، در هر یک از کتب بیان شده به فهرستی از تغییرات ساختاری در فواصل اشاره شده است؛ اما هیچ تحقیق منجسمی در این مورد انجام نشده است. اهمیت واکاوی در فواصل آیات را می‌توان از دو منظر بیان نمود:

الف: فواصل آیات مشتمل بر کل آیات قرآن می‌شود.

ب: ذکر اسماء الهی در فواصل آیات.

پژوهش حاضر با استخراج گونه‌های مختلف تغییرات ساختاری در فواصل آیات قرآن کریم، در چهار منبع کتب المرسی؛ السید خضر؛ ابن صائغ و ابوحسان و رده‌بندی کلی انواع تغییرات، در نظر دارد بتواند در این زمینه راهگشا باشد. این پژوهش از سه بخش اصلی تشکیل یافته است، در بخش اول به مبادی و مبانی تحقیق می‌پردازد و در بخش دوم به بیان انواع تغییرات ساختاری فواصل و زیرمجموعه‌های هر دسته اشاره دارد و در بخش پایانی به دستاوردهای تحقیق می‌پردازد.

روش تحقیق

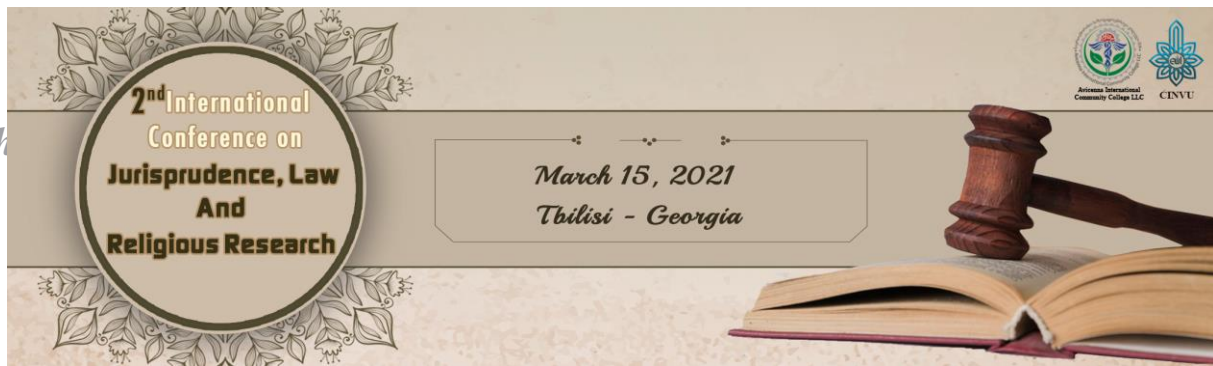
با توجه به آن که جمع آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته، شیوه پردازش، توصیفی - تحلیلی است.

بخش اول: مبادی و مبانی تحقیق

در هر تحقیق از یک سری اصول و قواعد تبعیت می‌کند که در این پژوهش نیز بر قواعدی استوار است که با بیان آن، در استفهام مطالب کارساز است.

معنای لغوی فاصله

قدیمی‌ترین اثری که به توضیح این واژه پرداخته است را می‌توان کتاب «العین» خلیل بن احمد فراهیدی (۱۷۰ق) در بخش «فاء، صاد، لام» به معنای روشن‌کننده و تمییز دهنده بین چیزی از چیز دیگر، فرق میان حق و باطل؛ «الفیصل» به حاکم گفته می‌شود؛ «فصیل» به بچه شتری که از مادرش جدا شده می‌گویند؛ «المفصل» به زبان می‌گویند؛ «مفاصل» به آنچه بین مهره‌ها

پیوستگی ایجاد می‌کند، بیان می‌شود که جمع آن مفاصل است. فاصله را به آنچه که بین دو مهره جدایی می‌افکند می‌توان نامید «الفصل: مسافت بین دو چیز؛ الفصل من الجسد» (فراهیدی، ج ۷، ص ۱۲۶). ابن فارس (۳۹۵ق) «انها التي فصلت ايمانه و كفره»، (فَصَّ) الْفَاءُ وَالصَّادُ كَلِمَةٌ تَدُلُّ عَلَى فَصْلِ بَيْنَ شَيْئَيْنِ. مِنْ ذَلِكَ الْفُصُوصُ، هِيَ مَفَاصِلُ الْعِظَامِ كُلِّهَا (مقایس اللغة، ۱۹۷۹، ج ۴، ص ۴۰۴). زمخشری (۵۳۸ق) در «اساس البلاغه»: هو الفاصل بين الحق و الباطل بيان می‌دارد. (اساس البلاغه، ۱۴۱۹، ج ۹۳، ص ۳۲۷). ابن منظور (۷۱۱ق) فاصله از لغت «فَصَلَ» گرفته شده است که می‌تواند از جمله لغاتی باشد که بین ترادف و تضاد معنایی قرار دارد مانند: «الفصل من الجسد» که جسد از بدن جدا شد و یا اینکه «الخرزه التي تفصل من الخرزتين في النظام» که در این جمله به معنای آن چیزی است که بین مهره‌ها پیوستگی ایجاد می‌کند (لسان العرب، ۱۴۱۴، ج ۱۱، ص ۵۲۱).

معنای اصطلاحی فاصله

قاضی ابوبکر باقلانی (۱۴۲۱، ص ۵۱)^۱ و رمانی (۱۳۸۷، ص ۹۷)^۲: فواصل را حروف همانند و هم‌شکلی می‌دانند که در مقاطع آیات می‌آیند و در فهم معانی مؤثر هستند. الدانی (۱۴۱۴، ص ۱۲۶): فاصله، کلمه آخر آیه^۳. ابن منظور (۱۴۱۴، ج ۱۱، ص ۵۲۴) و ابن خلدون (۷۸۱، ج ۱): فاصله را پایان آیه می‌دانند. سید خضر (۱۴۲۰، ص ۵): فاصله، کلمه آخر آیه با صدایی هماهنگ و تأثیرگذار است^۴. حسناوی (۱۴۲۱، ص ۲۹): فاصله، فاصله توافق حروف پایانی آیات در حروف روی یا وزن است. آخوندی (۱۳۹۶) با نگاه دقیق‌تری بر این موضوع نگریسته است، فواصل را از دو جنبه صوتی و دلالتی می‌توان در نظر گرفت:

جنبه صوتی:

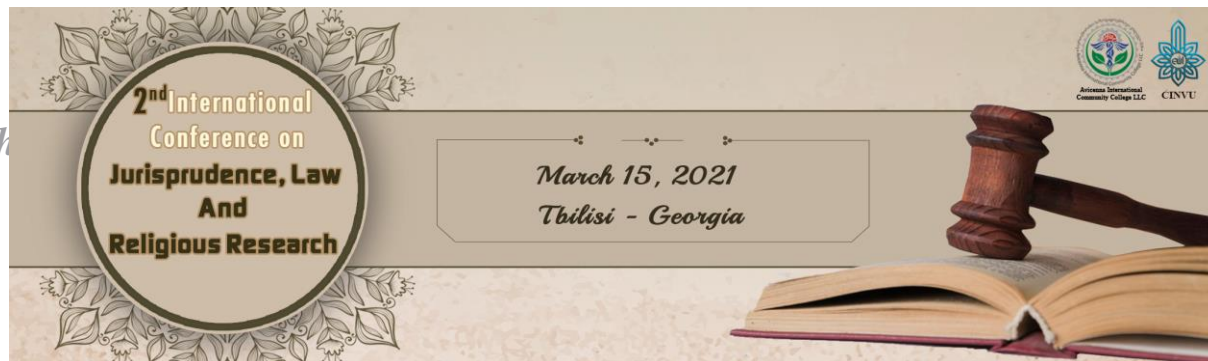
که می‌توان فواصل را حروف و کلمه پایانی آیات بیان کرد.

جنبه دلالتی:

فواصل را عبارات و جملات پایانی و مستقل برخی آیات بیان کرد که در مضموم و محتوای آیه تأثیرگذار می‌باشند.

مبنای فواصل

^۱ الفواصل حروف متشابهه فی المقاطع يقع بها افهام المعانی.
^۲ الفواصل حروف متشابهه فی المقاطع توجب حسن الافهام المعانی.
^۳ هی کلمه الجملة.
^۴ و الفاصله القرآنیة قدتكون کلمه من بیینه آیه قصیره و قدتكون کلمه من بیینه جمله تأتي فی نهاییه الآیه معقبه أو مقررره أو موكده.

مبنای فاصله‌ها بر وقف است، لذا جایز است که مرفوع در مقابل مجرور و بالعکس نهاده شوند، مانند فرموده خداوند: (إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ) با فرموده خداوند: «عَذَابٌ وَاصِبٌ» و «شِهَابٌ ثَاقِبٌ» (صافات/۹،۱۱) و فرموده خداوند: «بِمَاءٍ مِّنْهُم» که با «قَدْ قُدِّرَ»، «وَدُسْرٌ»، «مُسْتَمِرٌّ» (قمر/۱۱،۱۲،۱۳،۱۹) (زرکشی، ۱۴۱۰، ج ۱، ص ۱۶۳؛ سیوطی، ۱۴۲۱، ج ۲، ص ۲۰۸).

شناخت فاصله

جعبری برای شناختن فواصل از دو راه امکان‌پذیر است توقیفی و قیاسی (زرکشی، ۱۴۱۰، ج ۱، ص ۱۸۷؛ سیوطی، ۱۴۲۱،

ج ۱، ص ۸۲)

الف: توقیفی

توقیفی آن است که رسول خداوند (ص) دائماً بر آن وقف داشته و هر کجا همیشه وصل می‌خوانده یقین داریم فاصله نبوده است و اگر در برخی آیات گاهی وصل و گاهی وقف می‌خواندند احتمال وقف برای نشان دادن فاصله یا وقف تام یا استراحت است و وصل برای اینکه فاصله نبوده، به وصل می‌خواندند.

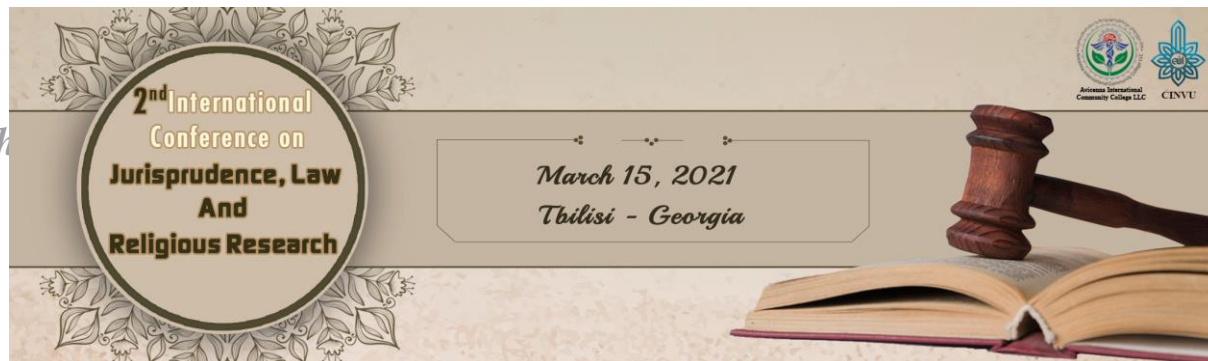
ب: قیاسی

قیاسی که غیر از منصوص محتمل به منصوص، ملحق شده باشد و به دلایل خاص این کار محذوری ندارد زیرا در آن کاستی و نقصی وجود ندارد بلکه نهایت چیزی که وجود دارد محل فصل یا وصل است در صورتی که وقف بر هر کلمه‌ای در قرآن جایز و وصل تمام قرآن نیز جایز است.

اهمیت وجوه فواصل آیات قرآن کریم

آخوندی (۱۳۹۸) اهمیت فواصل آیات را در یازده مورد بیان کرده است:

- فاصله، یکی از وجوه اعجاز قرآن کریم
- فاصله، تجلی بلاغت قرآن
- فاصله، زینت بخش قرآن
- فاصله، باعث همبستگی، هماهنگی و نظم بخشی به آیات و سوره‌ها
- فاصله، عامل تاثیر قرآن در جان‌هاست
- فاصله، تداعی کننده فضای کلی سوره
- فاصله، موجب تدبیر، فهم و معرفت بیشتر قرآن
- تدبیر در فواصل، باعث معرفت بیشتر خداوند
- کاربرد فواصل در علم قرائت

- فواصل، تسهیل کننده حفظ قرآن
- فاصله، ترکیب کننده لفظ، موسیقی م معنا

بخش دوم: تحلیل داده‌ها

ساخت‌شکنی فواصل آیات قرآن کریم

ابن صائغ (۶۴۵ق) در کتابش با نام «احکام الراي فی احکام الایه»^۵ به بررسی مراعات فواصل در قرآن پرداخته است. وی مناسب در فواصل در لغت و زبان عرب را امری مطلوب دانسته که بخاطر آن احیاناً با قواعد مخالفت می‌شود، در مناسبت فواصل به ۴۰ مورد از تغییرات اعمال شده در فواصل اشاره دارد (سیوطی، ۱۴۲۱، ج ۲، ص ۱۹۱؛ حسناوی، ۱۸۲۴، ص ۵۲؛ معرفت، ۱۳۸۶، ج ۵؛ طاهرخانی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۱-۱۱۸). در کتب معاصر نیز در خصوص فواصل آیات کتبی در اختصاص با آن نگاه شده که آنان نیز به تغییراتی اشاره دارند از جمله کمال الدین عبدالغنی مرسی در «فواصل الایات القرآنیه»؛ السیدخضر در «فواصل الایات القرآنیه»؛ ابوحسان در «الدلالات المعنویه لفواصل الایات القرآنیه»؛ با جمع بندی در بیان انواع تغییرات موجود می‌توان در دسته‌های کلی تغییرات را در دوازده رده تقسیم‌بندی نمود هر دسته شامل چند زیر شاخه می‌شود که در ذیل به بیان تغییرات پرداخته و در هر مورد به ذکر چند آیه و به صورت اجمالی توضیح مختصری ارائه شده است:

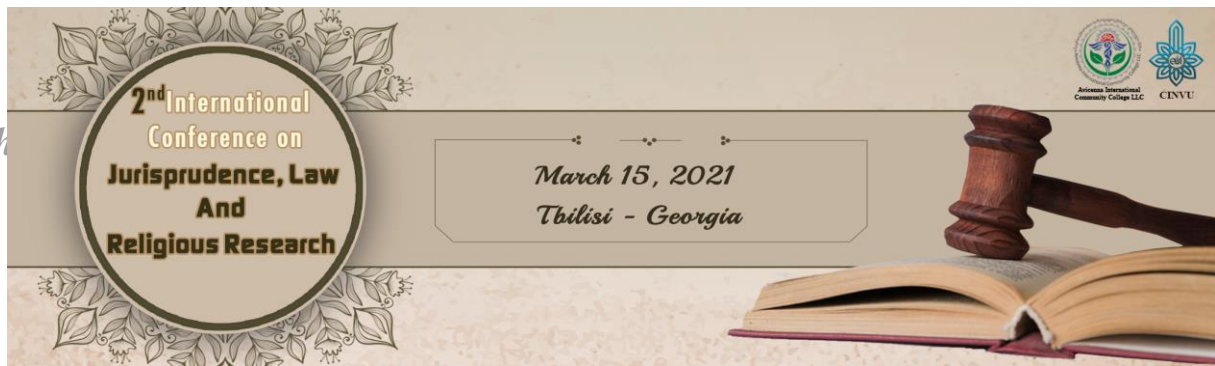
(شایان ذکر است که در بررسی انواع تغییرات ساختاری در فواصل آیات؛ تغییرات نسبت به ساختار استاندارد زبان عربی در نظر گرفته شده است)

۱. تقدم و تاخرها؛ ۲. افزایشی حروف؛ ۳. حذفیات؛ ۴. متحیزها (جایگزین)؛ ۵. إماله آن چه که إماله نشود؛ ۶. تغییر مبنای واژگان؛ ۷. صرف نمودن غیر منصرف؛ ۸. جان بخشیدن به غیر عاقل؛ ۹. موانع اعراب در فواصل؛ ۱۰. جمع بین مجرورات؛ ۱۱. عدم تطابق دو قسمت جمله؛ ۱۲. تکریر.

دسته‌بندی تغییرات

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان انواع تغییرات صورت گرفته در فواصل را به دوازده گروه تقسیم کرد که هر گروه خود شامل چند زیر شاخه می‌شود: ۱. تقدم و تاخرها؛ ۲. افزایشی حروف؛ ۳. حذفیات؛ ۴. گزینش؛ ۵. إماله آن چه که إماله نشود؛

^۵ سیوطی «الاتقان فی علوم القرآن»، ج ۲، ص ۱۹۵-۱۹۱.
^۶ سیوطی «الاتقان فی علوم القرآن»، ج ۲، ص ۱۹۵-۱۹۱.

۶. تغییر مبنای واژگان؛ ۷. صرف نمودن غیر منصرف؛ ۸. جان بخشیدن به غیر عاقل؛ ۹. موانع اعراب در فواصل؛ ۱۰. جمع بین مجرورات؛ ۱۱. عدم تطابق دو قسمت جمله؛ ۱۲. تکریر.

۱. تقدم و تاخر

❖ تقدم مفعول بر فعل

أَهْوَلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ (سبأ/۴۰)؛

وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاطحة: ۵) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۳؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۱۹؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۹۸).

در این دو آیه «ایاکم» و «ایاک» با توجه به آنکه نقش مفعول در آیات را دارند و متعلق به افعال «يعبدون و نستعين» هستند ولی بر فعل خود مقدم شده‌اند.

❖ تقدم مفعول بر فاعل

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النَّذْرُ (قمر/ ۴۱) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۱، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۴-۹۴؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۱۹).

در این آیه با توجه به آن که «نذر» فاعل جمله است و باید بعد از فعل بیاید اما شاهد تقدم «ال فرعون» که مفعول جمله است بر فاعل هستیم.

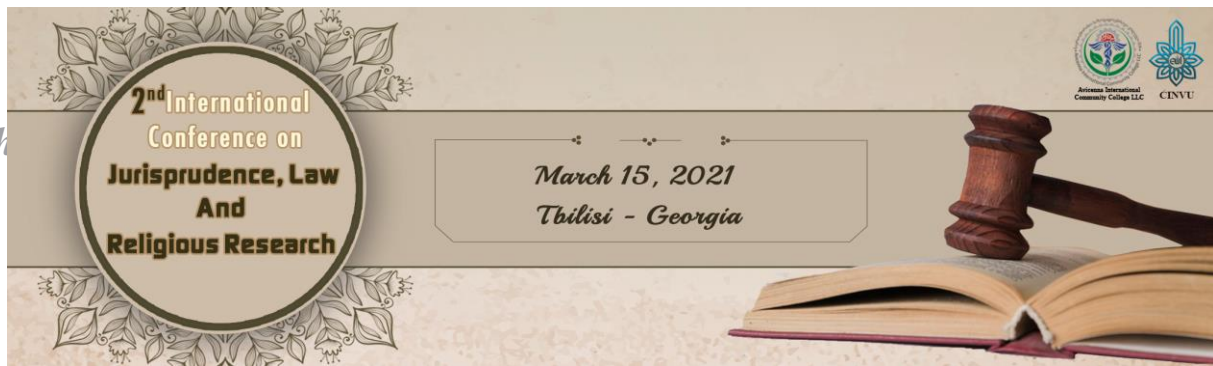
❖ تقدم زمانی

فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى (نجم/۲۵)؛

وَإِنَّا لَنَّا لِلْآخِرَةِ وَالْأُولَى (لیل/۱۳)؛

فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى (نازعات/۲۵)

لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ (القصص/ ۷۰) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۵؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۷۴؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۷).

در آیات سوره‌های نجم، لیل و نازعات، تقدم زمانی «آخرت» بر «اولی» را با توجه به رعایت فواصل آیات سور داریم در صورتی که در سوره قصص «اولی» بر «آخرت» مقدم شده است.

❖ تقدم جار و مجرور

... وَ لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ (بقره/ ۹۰) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۴؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۱).

در این دسته از تقدم‌ها با توجه به متعلق جار و مجرور، تقدم جار و مجرور را بر متعلقش داریم. در این آیه، «للكافرين» بر متعلقش که عذاب است، تقدم یافته است.

❖ تقدم زمین بر آسمان

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (آل عمران / ۱۸۹)؛

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ (انعام: ۱)

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ (ابراهيم/ ۳۸) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۷).

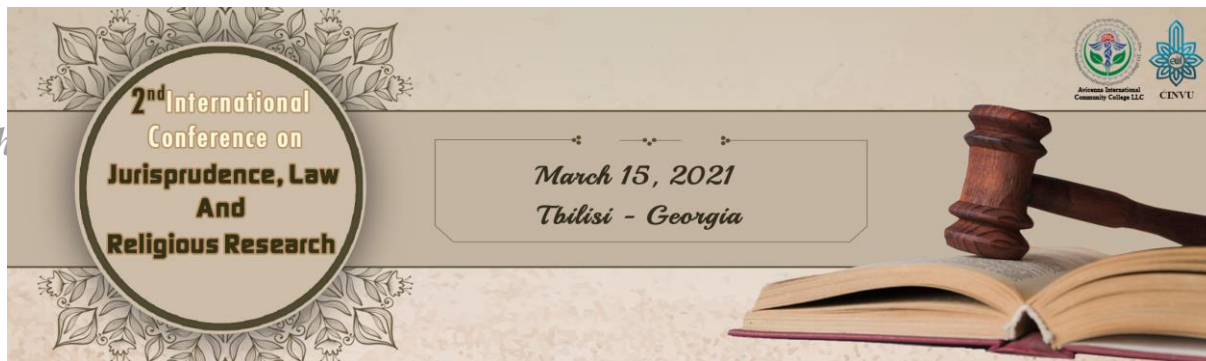
در آیات سوره‌های آل عمران و انعام، تقدم آسمان بر زمین را داریم در صورتی که در سوره ابراهيم عليه السلام با توجه به رعایت فواصل آیات زمین بر آسمان مقدم شده است.

❖ تقدم خبر کان

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (اخلاص/ ۴) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۳؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۷۴؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۴).

در این آیه با توجه به آنکه «أحد» اسم کان است و باید بعد از «یکن» بیاید، با توجه به رعایت فواصل آیات سوره، در انتهای آیه آمده است.

❖ تقدم ضمير بر آن چه که توصيفش می کند

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى (طه/ ۶۷) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۷؛ ابو حسان ۱۴۳۱، ۲۲۲؛ سید خضر ۱۴۲۰، ۱۰۲).

با توجه به آنکه ضمیر باید بعد از اسم ظاهر بیاید، در این آیه «نفسه» ضمیر «ه» قبل از «موسی» آمده است.

❖ تقدم فاضل بر افضل

آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ؛ رَبِّ مُوسَى وَ هَارُونَ (اعراف / ۱۲۱-۱۲۱)

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَ مُوسَى (طه/ ۷۰)؛ وَ الَّذِينَ يَبْتَغُونَ لِرَبِّهِمْ سُجْدًا وَ قِيَامًا (فرقان/ ۶۴)

(سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۶؛ ابو حسان ۱۴۳۱، ۲۶۴؛ سید خضر ۱۴۲۰، ۱۰۶).

در سوره اعراف، تقدم موسی بر هارون است در صورتیکه در سوره طه با توجه به آنکه فواصل آیات با «الف» ختم می-شود، شاهد تقدم هارون بر موسی هستیم. در سوره فرقان نیز با توجه به آن که سجده از ارکان نماز محسوب می شود، بعد از نماز آمده است.

❖ تقدم مسندالیه بر خبر فعلی در فواصل قرآن هنگامی که مثبت باشد

وَ يَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ (آل عمران / ۷۵)؛

انظُرْ كَيْفَ نَصَرَفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ (انعام / ۴۶)؛

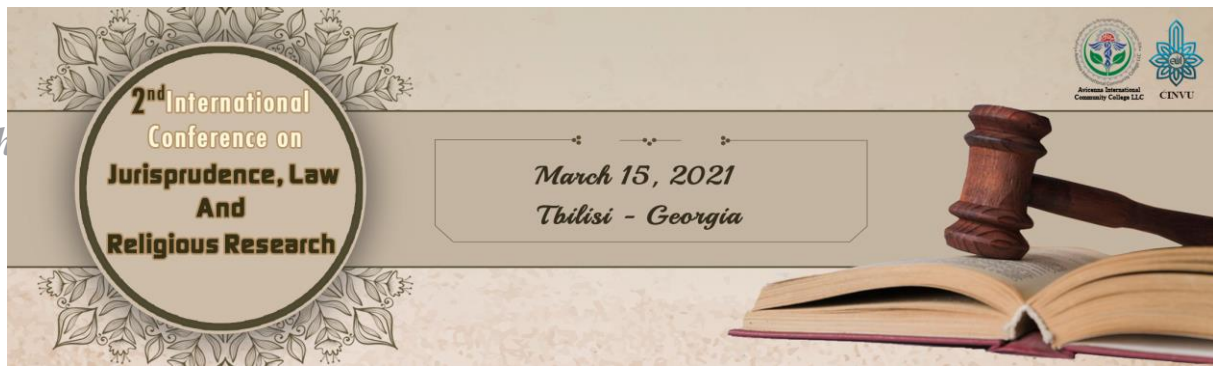
حُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ الطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ (نمل / ۱۷) / (ابو حسان ۱۴۳۱، ۲۴۴).

در آیات سوره ذکر شده، تقدم «يقولون»؛ «انظر»؛ «حشر» را بر «هم يعلمون»؛ «هم يصدفون»؛ «هم يوزعون» مشاهده می-شود.

❖ تقدم مسندالیه منفی بر خبر فعلی مشتق، چنانچه در فواصل باشند

وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ (بقره/ ۸) (ابو حسان ۱۴۳۱، ۲۵۸)

❖ تقدم مسندالیه منفی بر خبر فعلی در فواصل آیات

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (بقره/ ۳۸)

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (بقره/ ۱۱۲)

(ابوحسان، ۱۴۳۱، ۲۵۲)

❖ تقدم مسندالیه بر خبر فعلی منفی در فواصل آیات

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (بقره/ ۱۷۱)

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (انفال/ ۵۵)

(ابوحسان، ۱۴۳۱، ۲۴۴).

❖ تقدم صفت جمله بر صفت مفرد

وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا (الإسراء/ ۱۳) (سيوطي ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۱).

❖ تأخر معطوف بر جاگاهش

وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى (طه/ ۱۲۹) (سيوطي ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ سيدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۲).

با توجه به آن که «اجل مسمی» معطوف بر «کلمه» است و باید بعد از «کلمه» بیان شود، اما با تأخر آن مواجه هستیم.

❖ تأخر مفعول بر جاگاهش

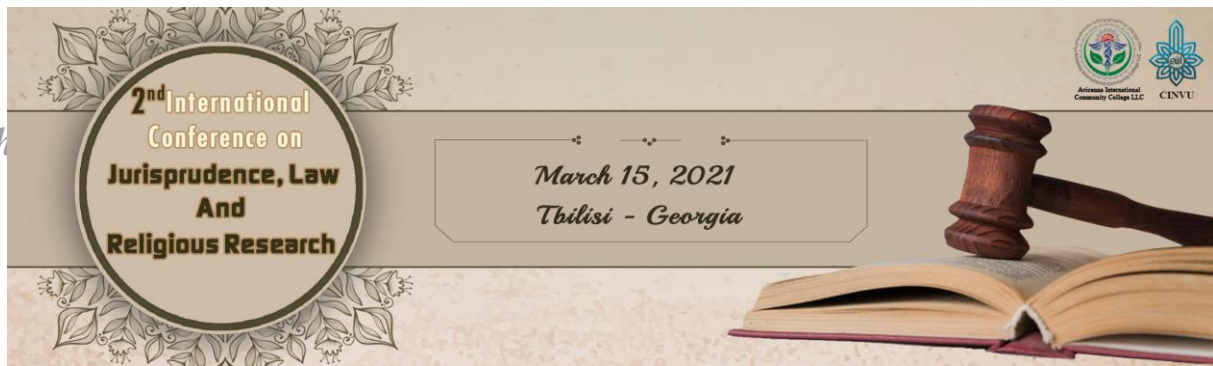
قَالَ آتُونِي أَقْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا (كهف/ ۹۶) (سيدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۵).

«قطرا» مفعول «افرغ» است اما بین فعل و مفعول حائل ایجاد شده است.

❖ تأخر صفت و موصوف

أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ؛ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ (الأعلى/ ۴-۵) (سيوطي ۱۴۲۱، ۱۹۵).

«احوی» صفت برای «مرعی» است اما با تأخر بیان شده است.

❖ تأخر منادا

يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ (هود/ ۷۶)

وَ نَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ (صافات/ ۱۰۴)؛

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى (طه: ۴۹) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۳).

«یا ابراهیم» در آیه اول، در ابتدای آیه در سوره هود بیان شده است و با توجه به آنکه بیشتر فواصل آیات با حروف «دال» و «باء» خاتمه یافته است تغییر در فواصل ایجاد نشده است در صورتی که در سوره مبارکه صافات که بیشتر فواصل آیات با «ون» و «ین» خاتمه یافته است با تأخر منادا روبرو هستیم و همچنین در سوره طه نیز به دلیل رعایت فواصل آیات، تأخر منادا را داریم.

❖ تأخر صفت مفرد بر صفت از جار و مجرور و جدایی آن از موصوفش

وَفِي ذَلِكَ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكَمْ عَظِيمٌ (بقره/ ۴۹)؛

وَ إِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ (هود/ ۱۱۰) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۸).

در این دو آیه با توجه به آن که «عظیم» و «مریب» به ترتیب صفت برای «بلاء» و «شک» هستند، با تأخر بیان شده‌اند.

۲. افزایش حروف

❖ افزایش «الف» مدی

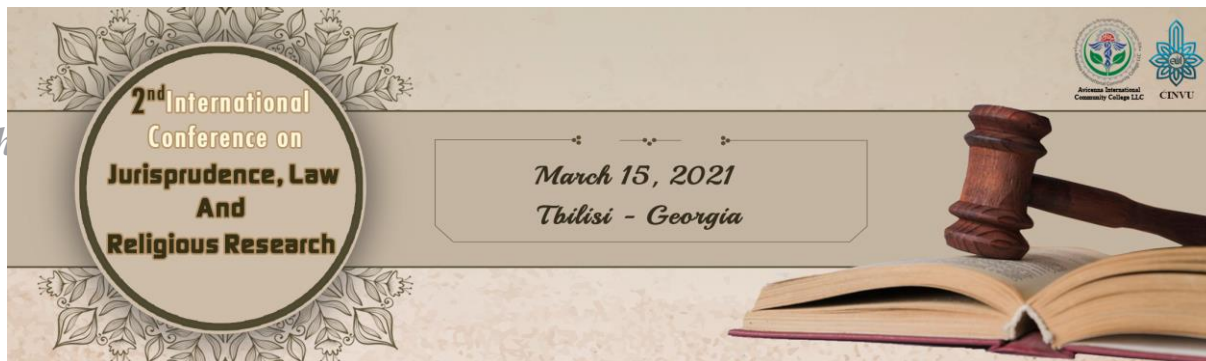
«الظنون»؛ «الرسول»؛ «السیبلا» (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۸؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۰۷).

❖ افزایش «هاء» سکت

مَالِيَهَ (الحاقه: ۲۸)؛ سُلْطَانِيَهَ (الحاقه: ۲۹)؛ مَا هِيَ (القارعه: ۱۰۱) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۴).

۳. حذفیات

❖ حذف مفعول

ما وَدَعَكَ رَبُّكَ وَ مَا قَلَى (ضحى/٣)؛ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَ اتَّقَى (ليل/٥) (سيوطي ١٤٢١، ج ٢، ١٩٣؛ ابوحسان ١٤٣١، ٢٠٥؛ سيدخضر ١٤٢٠، ١٣٠).

❖ حذف فاعل

وَ إِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ (انشقت/٣)؛ وَ إِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ (تكوير/١١) (سيوطي ١٤٢١، ج ٢، ١٩٥؛ مرسى ١٤٢٠، ١٠١؛ ابوحسان ١٤٣١، ٢٠٤).

نکته: در برخی آیات با حذف فاعل و نیابت دادن به مفعول در تغییرات فواصل روبرو هستیم.

وَ مَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى (الليل/١٩).

❖ حذف تمییز عدد

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ (مدثر/٣٠) (سيدخضر ١٤٢٠، ١٣٣).

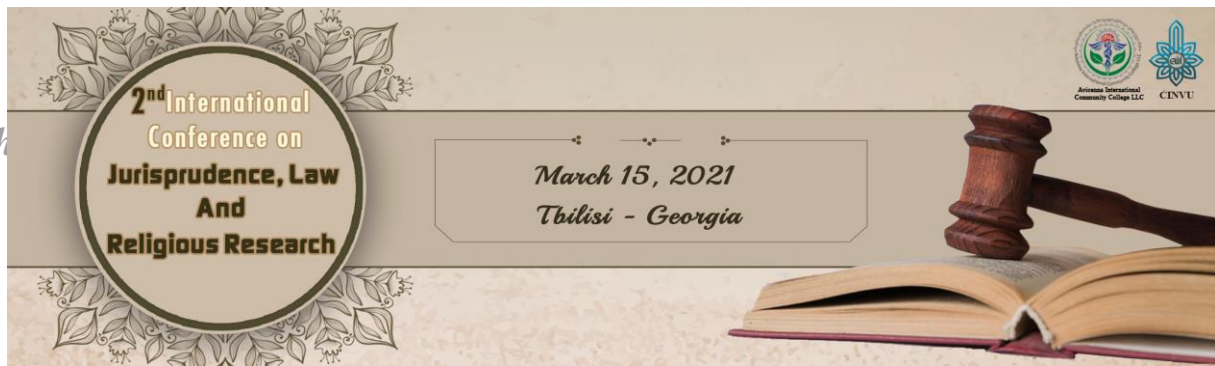
❖ حذف ضمير

وَ قَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَ ادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّهُ أَنَا أَنبِئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ (يوسف/٤٥)
وَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ (رعد/١١) (ابوحسان ١٤٣١، ٢٠١).
 در آیه سوره يوسف ضمير «ه» و سوره رعد، «منه» حذف شده است.

❖ حذف متعلق افعال تفضیل

وَ إِن تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَ أَخْفَى (طه/٧)
 إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَ مَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَ اللَّهُ خَيْرٌ وَ أَبْقَى (طه/٧٣) (مرسى ١٤٢٠، ١٠١).
 هرگاه افعال تفضیل مفرد مذکر نکره آورده شود واجب است که پیرو آن متعلقش نیز ذکر شود.

❖ حذف ياء منقوص معرفه

عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةُ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ (رعد/۹)

يَوْمَ تُولُونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَ مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (طه/۳۳) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۲؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۱۹۸؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۸؛ سیدخضر ۱۴۲۰).

حذف «یاء» در واژگان «متعال» و «هاد» صورت گرفته است.

❖ حذف یاء فعل غیر مجزوم

وَ اللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ (فجر/۴) (سیوطی ۱۴۲۱، ۱۹۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۸؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۰۰).

حذف «یاء» در «یسر» رخ داده است.

❖ حذف یاء اضافی

.... ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ (رعد/۳۲)؛

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَ نُذُرِ (قمر/۱۶) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۸).

«یاء» واژگان «عقاب» و «نظر» حذف شده است.

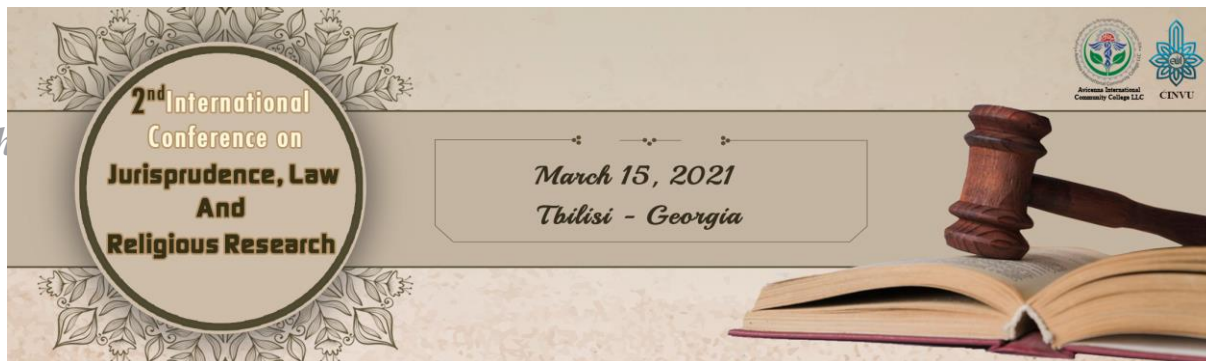
۴. گزینش

❖ گزینش صیغه فاعل بر مفعول

خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ (طارق//۶)؛

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (حاقه/۲۱) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۳؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۱).

صورت اصلی این کلمات به شکل «مدفوق» و «مرضیه» است.

❖ گزینش صیغه مفعول بر فاعل

إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا (مریم/۶۱)؛

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا (اسراء/ ۴۵) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۳؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۱).

«اتیا» و «ساترا» با توجه به رعایت فواصل آیات نیامده است.

❖ گزینش مفرد بر مثنی

فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى (طه/۱۱۷) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۳؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۱؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۰۸؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۳).

با توجه به مثنی بودن آیه در اصل باید «فتشقی» می آمد که به دلیل رعایت فاصله مفرد آمده است.

❖ گزینش مثنی به مفرد

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ (الرحمن/۴۶)؛

إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقَاهَا (شمس/۱۲) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۰۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۱؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۴).

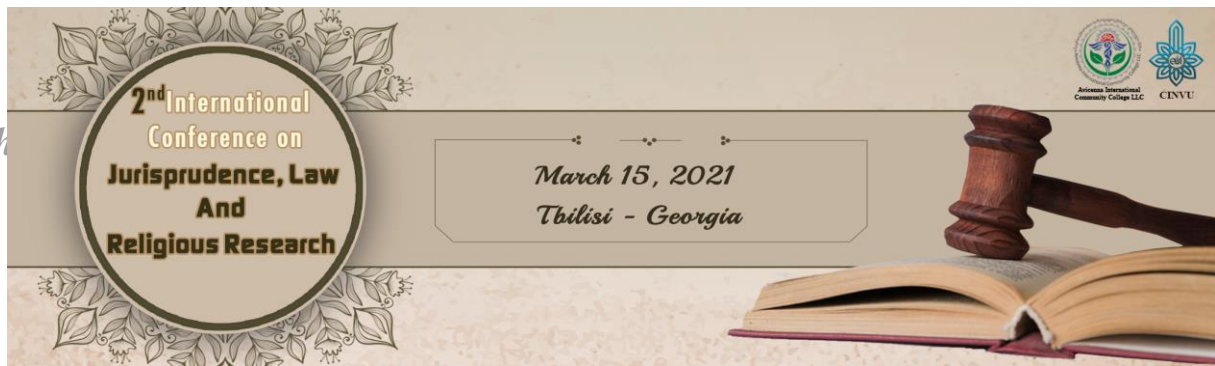
در اصل «جنه» و «أشقیها» باید باشد که به دلیل رعایت فاصله به صورت مثنی آمده است.

❖ گزینش جمع بر مثنی

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (فصلت/۱۱) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۴).

با توجه به آن که آسمان و زمین، مثنی محسوب می شوند اما به دلیل رعایت فاصله، «طائِعین» بصورت جمع آمده است.

❖ گزینش جمع بر مفرد

لا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خِلَالَ (يوسف/٤)؛ كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبُحُونَ (الأنبياء/٣٣) (سيوطي ١٤٢١، ج ٢، ١٩٤؛ مرسى ١٤٢٠، ١٠١؛ ابو حسان ١٤٣١، ٢٧٧؛ سير خضر ١٤٢٠، ١١٦).

«خلال» و «يسبحون» به صورت جمع آمده اند.

❖ گزینش مفرد به جمع

وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (الفرقان/٧٤)؛

وَاجْعَلْنَا لَهُمْ أئِمَّةً يَهْدُونَ (الأنبياء/٧٣) (سيوطي ١٤٢١، ١٩٣؛ مرسى ١٤٢٠، ١٠٢؛ ابو حسان ١٤٣١، ٢٧٩؛ سيد خضر ١٤٢٠، ١١٦).

در واقع باید «ائمه» با توجه به سوره انبياء که به صورت جمع بیان شده، به شکل جمع آورده می‌شد، اما به دلیل رعایت فاصله به صورت مفرد آمده است.

❖ گزینش مذکر بر مونث

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (فصلت/١١) (ابو حسان ١٤٣١، ٢٨٦؛ سيد خضر ١٤٢٠، ١١٨).

«طائعين» که در واقع «طائعات» می‌آمد که به دلیل رعایت فاصله به صورت مذکر بیان شده است.

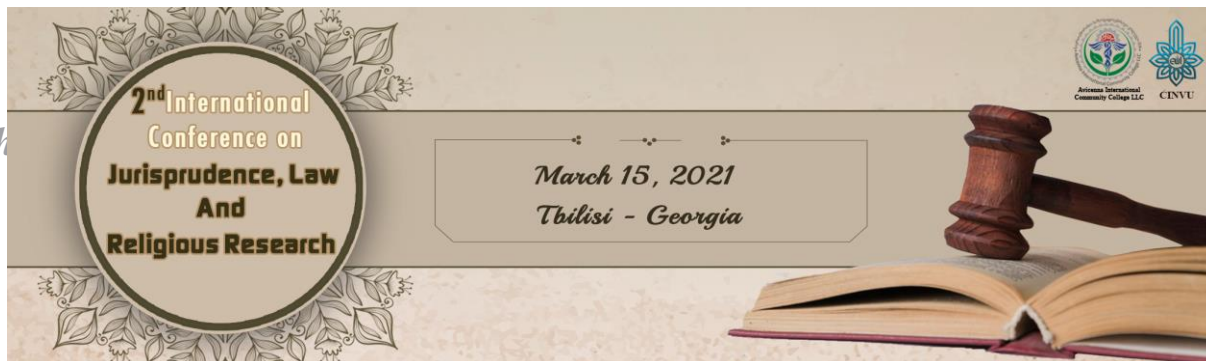
❖ گزینش مذکر بر اسم جنس

تَنَزَّعُ النَّاسُ كَانَهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ (قمر/٢٠) (سيوطي ١٤٢١، ج ٢، ١٩٢؛ مرسى ١٤٢٠، ٩٩)

❖ گزینش مونث آوردن اسم جنس

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَانَهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ (حاقه/٧) (سيوطي ١٤٢١، ج ٢، ١٩٢).

❖ گزینش وصف غیر بلیغ بر وصف بلیغتر

(الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)، (رُؤْفٌ رَحِيمٌ)،

زیرا که رأفت از رحمت بلیغتر است (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵).

❖ گزینش اسم تفضیل بر صیغه مبالغه

حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ (تکواثر/۲) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۳).

مفرد واژه «قبور» کلمه قبر است اما به دلیل رعایت فاصله به شکل «مقابر» آمده که مفرد آن مقبره می شود.

❖ گزینش صیغ مبالغه

أَجْعَلُ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ (ص / ۵)؛

بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَاْفِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ (ق/۲) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۴؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۳؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۱).

در سوره مبارکه صاد و قاف به دلیل رعایت فواصل آیات، صیغه مبالغه ای که با فواصل از نظر موسیقایی همخوانی دارد، انتخاب شده است.

❖ گزینش مصدر مؤکد غیر از مصدر فعلی موجود در جمله

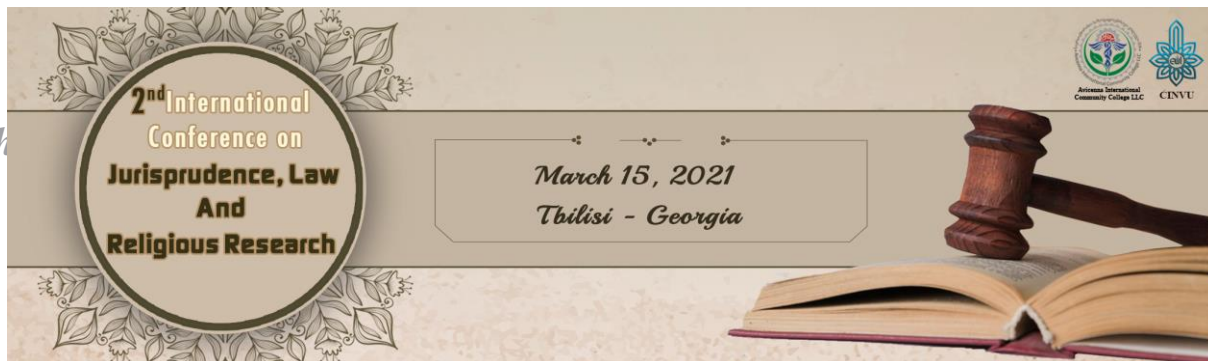
وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً (مزمل / ۸)؛

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا (نوح/۱۷) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۵).

با توجه به به افعال آیات بیان شده «تَبْتَلُ» و «أَنْبَتُ» باید بیان می شد که به دلیل رعایت فواصل کلماتی غیر از مصدر فعلی آمده است.

❖ گزینش صیغه مضارع بر ماضی

فَفَرِّقَا كَذَبَتَهُمْ وَفَرِّقَا تَقْتُلُونَ (بقره/۸۷) (مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۴؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۵؛ سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵).

❖ گزینش هر یک از دو مشترک به یک موضوع

وَلْيَذَكِّرُوا وَلُوا الْأَلْبَابِ (إبراهیم/۵۲)؛

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى (طه/۱۲۸) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۳؛ مرسی ۱۴۲۰: ۱۰۰).

❖ گزینش صفت شیء به جای بیان اسمش

وَ حَمَلْنَا عَلَى ذَاتِ الْأَوَاحِ وَ دُسْرٍ (قمر/۱۳) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۵).

در این آیه به جای بیان «سفینه النوح» از صفت «ذات الواح و دسر» آمده است.

❖ گزینش اسم ظاهر به جای ضمیر

وَ الَّذِينَ يَمْسُكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ (اعراف/۱۷۰) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۳؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۷).

در این آیه به جای بیان ضمیر «هم» از «المصلحین» به کار برده شده است.

❖ گزینش غریب ترین الفاظ

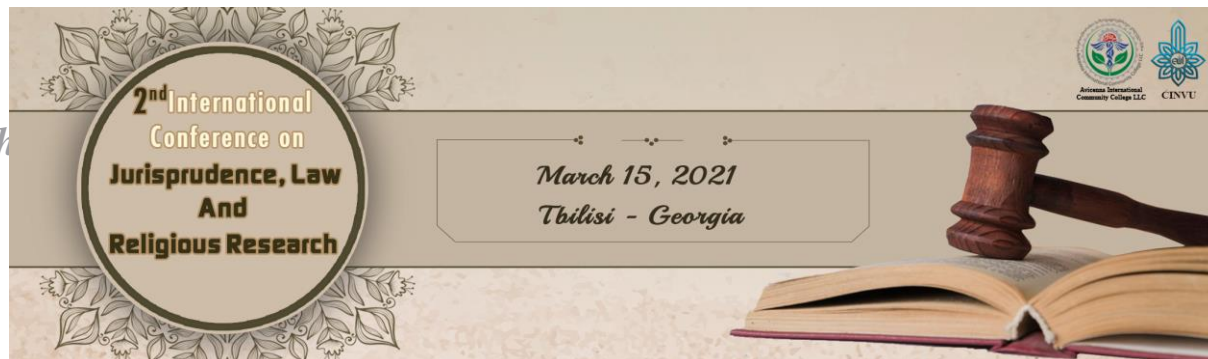
قِسْمَةٌ ضِيزَى (نجم/۲۲)؛ لِيُنَبِّدَنَّ فِي الْحُطَمَةِ (همزه: ۵)؛ سَأُصَلِّيهِ سَقَرًا (مدثر/۲۵) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۲۶؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۰؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۲۷).

به جهت رعایت تناسب فاصله‌ها در هر سوره.

❖ گزینش حروف جر

أَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا (زلزال/۵) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۴؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۸).

در اصل «إليها» بوده است.

❖ گزینش قرائت‌ها

(فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا) (جن/۱۴)، که «رشد» در قرائت‌های هفتگانه خوانده نشده است، و نیز: (وَهَيَّيْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا) (کهف/۱۰) و حال آنکه در جای دیگر آمده: (وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ) (اعراف: ۱۴۶) و با این بیان باطل می‌شود. ترجیح قرائت واژگان در فواصل به دلیل رعایت آهنگ فواصل آیات، بیان شده است (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۹).

۵. اِمَاله آن چه اِمَاله نشود

سوره‌های طه و نجم؛ (تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَى) (نجم/۲۲)

(سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۴؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۲)

۶. تغییر مبنای واژگان

وَطُورٍ سِينِينَ (تین / ۲) ؛

اصل کلمه «سینا» است (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۵).

۷. صرف غیر منصرف

وَيَطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَاتِهِ مِنْ فَضْلِهِ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا (انسان/۱۵) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۲؛ مرسی ۱۴۲۰، ۹۸).

۸. جان بخشیدن به غیر عاقل (صنعت تشخیص)

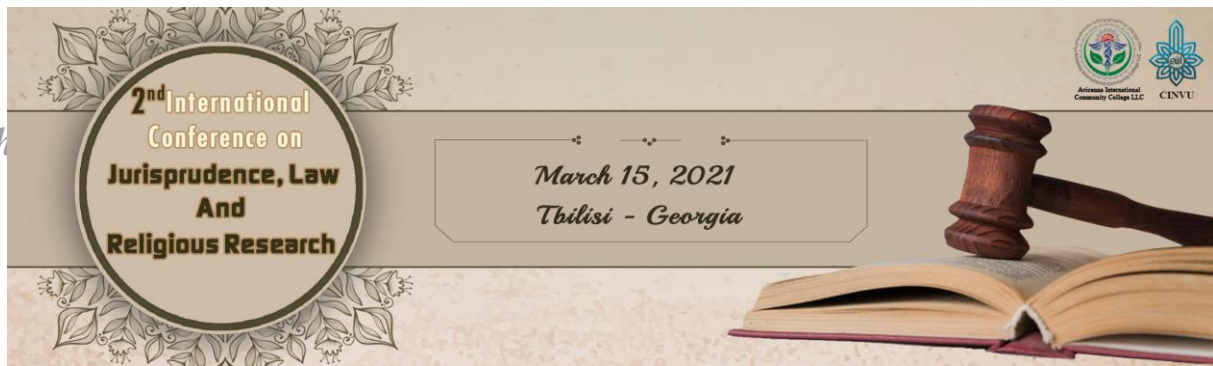
إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ (يوسف/۴)

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (انبیاء/۳۳) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۴؛ مرسی ۱۴۲۰،

۱۰۲؛ سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۱۵).

۹. موانع اعراب در فواصل آیات

❖ آن چه در فواصل مانع نصب می‌شود

... تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (بقره/۱۸۷)

....الَّذِينَ كَذَبُوا بآيَاتِنَا فَأَقْصِصْ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (اعراف/۱۷۶) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۳۵).

در این آیات با توجه به ماقبل آیات «فتقوا» و «فتفکروا» نیامده بلکه به دلیل رعایت فواصل آیات بدین گونه بیان شده است.

❖ آن چه در فواصل مانع نصب و رفع می گردد

... وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ (انفال/۷۰)؛ ... إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا (نساء/۴۳)؛

... وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا (احزاب/۵۹) (سیدخضد ۱۴۲۰، ۱۳۷).

با توجه به بررسی فواصل آیات سور، ذکر صفات الهی نیز مطابق با رعایت فواصل آیات بیان شده است.

۱۰. جمع بین مجزورات

ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا (الاسراء/۶۹) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۵).

۱۱. عدم تطابق دو قسمت جمله

بیان قسمتی از جمله با اسم موصول و قسمت دیگر با اسم فاعل

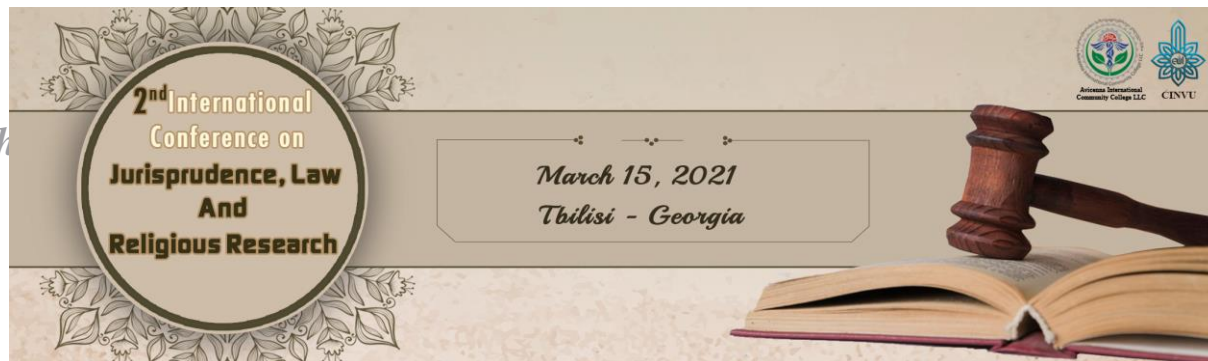
وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ (عنکبوت/۳)

..... أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (بقره/۱۷۷) (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۳؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۰).

به دلیل هماهنگی با فواصل آیات که به «ون» و «ین» ختم شده اند عبارات های «الذین کذبوا» و یا «هم تقوا» استفاده نشده است.

❖ بیان قسمتی از جمله که با ما قبلش رد شده است

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَهُمْ بِمُؤْمِنِينَ (بقره/۸)

در اینجا بین گفته منافقین: «آمنا» و «ما» مطابقه صورت نگرفته، و به منظور رعایت تناسب فاصله‌ها از «لم یؤمنوا»، یا «ما آمنوا»، استفاده نشده است (سیوطی ۱۴۲۱، ج ۲، ۱۹۳؛ ابوحسان ۱۴۳۱، ۲۷۳؛ مرسی ۱۴۲۰، ۱۰۳).

۱۲. تکریر

وَ أَصْحَابُ الْمَشْئِمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْئِمَةِ؛ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ (فجر/۱۰-۹)
 كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا؛ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا (فجر/۲۲-۲۱) (سیدخضر ۱۴۲۰، ۱۰۴).

علت تکرار واژگان را تاکید دانسته‌اند.

بخش سوم: دستاورد

۱. قرآن کریم کتابی است که هر پرتو وجودیش ما را با دریایی از علوم آشنا می‌سازد، از جمله موارد مورد بررسی در قرآن فواصل آیات است که خود نمونه‌ای از اعجاز لفظی و ادبی قرآن محسوب می‌شود.
۲. با استخراج انواع تغییرات در فواصل آیات می‌توان آنان را در دسته‌های کلی بیان نمود که هر دسته می‌تواند خود شامل چندین زیرشاخه باشد.
۳. تغییرات ساختاری در فواصل را می‌توان در دوازده دسته کلی تقدم و تأخرها؛ افزایش حروف؛ حذفیات؛ متحیزها؛ إماله آن چه إماله نشود؛ تغییر مبنای کلمات؛ صرف نمودن غیر منصرف؛ جان بخشیدن به غیر عاقل؛ موانع اعراب در فواصل؛ جمع بیم مجرورات؛ عدم تطابق دو قسمت جمله و تکریر بیان نمود.
۴. با در نظر گرفتن تغییرات در فواصل آیات قرآن می‌توان به معنا و محتوای بهتری از آیه دست یافت.

پیشنهادات

با توجه به بیان انواع تغییرات ساختاری و نبود پژوهشی جامع و کامل در بررسی انواع تغییرات، پیشنهاد می‌شود که بتوان تمام تغییرات را در تمام آیات قرآن استخراج نمود تا بتوان با ترجمه دقیق به مفاهیم و محتوای آیات قرآن کریم دست یافت.

منابع

- ابن فارس، ابوالحسن، ۱۹۷۹، مقایسه اللغه، چاپ ششم، بیروت: دارالفکر.
- ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم، ۱۴۱۴، لسان العرب، بیروت: دار صادر.
- ابوالقاسم محمود بن عمرو بن احمد، زمخشری، ۱۴۱۹، اساس البلاغه، محقق محمد باسل عیون السود، چاپ دوم، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- ابوحسان، جمال محمد، ۱۴۳۱، الدلالات المعنویه لفواصل الآیات القرآنیه، اول. عمان: دارالفتح للدراسات و النشر.
- ابوعبد الرحمن الخلیل بن عمرو بن تمیم الفراهیدی البصری، بی تا، کتاب العین، محقق مهدی المخزومی؛ ابراهیم السامرائی، چاپ هشتم، دار و مکتبه الهلال.
- آخوندی، علی اصغر، ۱۳۹۶، بازشناسی کارکردهای تفسیری فاصله، پژوهشهای قرآنی، شماره ۸۵، ۲۹-.
- آخوندی، علی اصغر، ۱۳۹۸، اهمیت فواصل قرآنی، مشکوه: شماره ۱۴۵، ۷۷-۵۷.
- الباقلائی، ابوبکر محمد بن الطیب، ۱۴۲۱، اعجاز القرآن، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- الحسناوی، محمد، ۱۴۲۱، الفاصله فی القرآن. چاپ دوم. عمان: دار عمار.
- الحسن محمد، محجوب، ۱۴۱۷، مناسبه الفواصل القرآنیه و علاقاتها و آیاتها، جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه. شماره ۱۸، ۱۲۴ تا ۷۱.
- خرقانی، حسن، آیه و ساختار آن، ۱۳۸۰، بیانات (موسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام). شماره ۲۹، ۵۷-۳۴.
- خضر، السید، ۱۴۲۰، الفواصل القرآنیه - دراسه البلاغیه، چاپ دوم، قاهره: مکتبه الآداب.
- رمانی، علی بن عیسی، ۱۳۸۷، الکت فی اعجاز القرآن، چاپ دوم. قاهره: دارالمعارف.
- زرکشی، محمد بن عبدالله، اول، ۱۴۱۰، البرهان فی علوم القرآن، بیروت: دارالمعرفه.
- سیوطی، جلال الدین، ۱۴۲۱، الاتقان فی علوم القرآن، چاپ دوم. بیروت: دار الکتب العربی.
- طاهرخانی، جواد، ۱۳۸۳، بلاغت و فواصل قرآن، نوبت چاپ اول، تهران: جهاد دانشگاهی.
- عبدالغنی مرسی، کمال الدین، ۱۴۲۰، فواصل الآیات القرآنیه، چاپ اول، بی جا، المکتب الجامعی الحدیث.
- عثمان بن سعیدالدانی، ابوعمرانلسی، ۱۴۱۴، البیان فی عد آی القرآن، چاپ اول، کویت: مرکزالمخلوطات.
- معرفت، محمدهادی؛ مولایی نیا همدانی، عزت الله، ۱۳۷۳، تناسب آیات. چاپ اول، قم: بنیاد معارف اسلامی.